

اسناد و مکاتبات تاریخی

ژوئیه ۱۳۸۵

مجله بررسی‌های تاریخی در هر شماره
چند سندی از اسناد و مکاتبات تاریخی
خطی را که قبلاً درجائی دیگر چاپ نشده
باشد بچاپ خواهد رسانید، تا بدین ترتیب
مدارك و اسناد پراکنده تاریخ ایران
جمع آوری و برای استفاده اهل تحقیق
آماده گردد.

در این شماره:

- ۱ - دو سند تاریخی در بارهٔ استخدام يك نفر افسر توپخانه فرانسوی برای ارتش ایران. مورخ بسال ۱۲۷۴ قمری (۱۸۵۷ میلادی)
- ۲ - عکس و متن نامه رئیس جمهور امریکامبنی بر معرفی ایلچی خود و مراسم تشریفات ورود و تقدیم استوارنامه.
- ۳ - معرفی مجموعهٔ فرمانها و مکاتبات تاریخی امیر تیمور گورگانی و پادشاهان صفویه.

دو قطعه سندی که عکس و متنشان از نظر خوانندگان میگذرد مورخ به سال ۱۲۷۴ قمری (۱۲۳۶ خورشیدی برابر با ۱۸۵۷ میلادی) و مربوط با استفاده یکنفر افسر توپخانه فرانسوی برای ارتش ایران است :

سند الف : متن نامه وزارت امور خارجه فرانسه به وزارت جنگ آن دولت است که بموجب آن ، نامه فرخ خان امین الملک سفیر فوق العاده ایران را که بتاريخ ۲۸ ربیع الاول ۱۲۷۴ قمری (۱۶ نوامبر ۱۸۵۷ = ۲۶ آبان سال ۱۲۳۶ خورشیدی) بوده بوزارت جنگ فرستاده بودند (۱) و سندب متن نامه فرخ خان میباشد .

اصل این سند در بایگانی تاریخی ارتش فرانسه موجود است و سرهنگ جهانگیر قائم مقامی آنرا استنتاج و برای ما از فرانسه ارسال داشته اند با سپاسگزاری از ایشان بدرج آن مبادرت میکنیم .

بررسی های تاریخی

توضیحات

تاریخ این دو سند یعنی ربیع الاول ۱۲۷۴ قمری (نوامبر ۱۲۸۷) مقارن با کمی بعد از تاریخ انعقاد معاهده پاریس است که میان دولت ایران و انگلیس با وساطت امپراطور فرانسه ناپلئون سوم در پاریس بسته شده بود (۷ رجب ۱۲۷۴ - ۴ مارس ۱۸۵۷) و فرخ خان امین الملک که سند ب به مهر اوست نمایندگی مختار دولت ایران را برای انعقاد این عهد نامه داشته است و موضوع بدینقرار بود که :

قضیه هرات و افغانستان که از دیر گاه موضوع کشمکش بین ایران و انگلیس می بود بالاخره در سال ۱۲۷۳ قمری (۱۲۳۵ خورشیدی) بوخامت

۱- رجوع کنید به ترجمه فارسی آن

کشید زیرا در این سال باززمزمه استقلال طلبی در میان امرای افغانستان برخاسته بود و دولت ایران که آن ناحیه را بحق جزء لایتجزای قلمرو خود میدانست برای خاموش کردن آتش فتنه مزبور که بدست و باغواوی انگلیسها روشن شده بود نیروئی به هرات فرستاد و انگلیسها هم که میخواستند با انتزاع افغانستان و بوجود آوردن دولت و کشوری تازه مستقل، سنگری دیگری در برابر پیشرفتهای روسها بطرف هندوستان ایجاد کنند، بطرفداری از افغانها وارد معرکه شدند و در همان زمان که هرات در محاصره ارتش ایران و در حال سقوط بود، سفیر انگلیس بایک اتمام حجت معجل و بسیار سخت پرچم سفارت را بعلامت قطع رابطه با دولت ایران فرود آورد و خاک ایران را بقهر ترك گفت و بدنبال آن کشتی‌های جنگی انگلیس جزایر و سواحل ایران را بتوپ بستند و بالنتیجه جنگی بین قوای ایران و انگلیس در فارس و خوزستان در گرفت و دولت ایران ناگزیر دست از محاصره هرات برداشت و راضی به انعقاد عهدنامه‌ای شد که انگلیسها با هزاران تدبیر بر سر راه ایران گذاشته بودند.^۲

این عهدنامه در پاریس بین سفیر دولت انگلیس مقیم پاریس و فرخ‌خان غفاری امین‌الملک نماینده مختار دولت ایران که برای همین کار اعزام شده بود منعقد گردید و بموجب آن افغانستان از خاک ایران منتزع شد.

فرخ‌خان که از رجال روشنفکر دوره قاجاریه بود پس از ورود به پاریس و مشاهده اوضاع سیاسی آنروز جهان و پیشرفتهای اروپا دریافت که بفرض هم صلح با انگلیس سرگیرد، باز ضعف قوای نظامی ایران که نه سازمان صحیحی میداشت و نه انضباط و آموزش و سلاح کافی، بقسمی است که چه بسا بارهای دیگر، دول خارجی مقاصد و نیات خود را بر ایران تحمیل خواهند کرد.

۲ - برای اطلاع کافی و بیشتر از این وقایع و پیش آمدها به کتاب «تاریخ روابط سیاسی ایران و انگلیس در قرن نوزدهم» تألیف محمود محمود جلدهای ۲ و ۱ فصول ۱۷ تا ۳۲ و کتاب «جنگ ایران و انگلیس» تألیف کاپیتان هفت، ترجمه حسین سعادت نوری و جلدیکم مخزن الوقایع یا سفرنامه فرخ‌خان به فرنگ - مقدمه بقلم حسین مجبوی اردکانی از صفحه یک تا سی و دو رجوع شود.

بدین سبب در گزارش مفصلی که بعد از انعقاد عهدنامه پاریس بطهران فرستاد نوشت :

«هیچکس قبول نمیکند که باین وضعی که حالا در ایران هست بتواند در مقابل لشکر کم انگلیس یا روس خودداری کند ، بهمین اعتقاد امپراطور فرانسه بآن شدت محرك شد در گذرانیدن معاهده . شب و روز جمیع اوقات سلاطین و رجال دولت یوروپ صرف ترقی مملکت و نظام لشکر است . حالا که صلح شد و فرصت بدست آمد باید هیچ فراموش نکرد این حالت را و کوشید تا مقصود حاصل شود . دولت زور میخواید و نظم . هیچ چیز برای برقرار داشتن عهد نامه بهتر از قوت نیست که همه دول روز بروز به بینند که دولت ایران چه قدر مراقبت در نظم قشون و آبادی مملکت و آسودگی رعیت و تسدید بنادر خود دارد ، ۳ .

چنین بنظر میرسد که فکر استخدام يك عده از افسران فرانسوی برای تعلیم و آموزش ارتش ایران که قرارداد استخدام آنها بوسیله خود فرخ خان بسته شد از همین گزارش سرچشمه گرفته است زیرا در میان اسناد وزارت امور خارجه ایران تا آنجا که نگارنده تفحص نموده است سند و مدرکی مقدم بر این مدرک و در خصوص این موضوع سراغ نداریم و در جلد یکم سفرنامه فرخ خان امین‌الملک به اروپا هم هیچ‌ذکری نمی‌یابیم و باید منتظر بود تا جلد دوم آن و یا مجموعه اسناد او که محتوی کلیه مکاتبات و نامه‌های متبادله بین فرخ خان با دولت ایران و مصادر امور مملکت است منتشر شود^۳ ، شاید در آنجا بتوان سند و مدرک دیگری بدست آورد . بدین جهات تا پیدا شدن مدرک قاطعی که حاکی از وجود این فکر در قبل از معاهده پاریس باشد باید بر این عقیده بود که فکر استخدام يك عده افسر مرئی فرانسوی برای ارتش ایران از این

۳ - اسناد رسمی در وزارت امور خارجه ایران مجموعه ۶۲۰۶ .

۴ - ر. ک به مخزن الوقایع، چاپ دانشگاه تهران سال ۱۳۴۴ ، قسمتی که تحت عنوان «دبشی در اسناد مربوط به فرخ خان ، بقلم فاضل گرانقدر ایرج افشار میباشد . ص ۱۶

گزارش فرخ‌خان، درمغز اولیای دولت آنروزی ایران بوجود آمده است.^۵
 بهر صورت، امین‌الملک پس از کسب دستور ازدولت ایران طی نامه‌ای رسمی، در ۱۷ رمضان ۱۲۷۴ (۱۸۵۷م ۱۲) از دولت فرانسه درخواست کرد، چند تن افسر از رسته‌های مختلف توپخانه و مهندسی و پیاده، برای تعلیم ارتش ایران بایران بفرستند.

متن فارسی این نامه بدست نیامد ولی ترجمه فرانسوی آن با جوابی که دولت فرانسه مبنی بر موافقت با درخواست مزبور داده است در بایگانی تاریخی ارتش فرانسه ضبط است.^۶

بدنیال این مکاتبه، مذاکرات مفصلی راجع به تعداد، درجات، رسته افسران و مواد قرارداد استخدام آنها آغاز شد^۷ و در خلال همین مذاکرات بوده که فرخ‌خان نامه مورد بحث (سند ب) را نوشته و بموجب آن یک افسر توپخانه علاوه بر تعدادی که مورد مذاکره بوده است تقاضا نموده است تا اینکه سرانجام قراردادی بین دولتین منعقد گردید.

بموجب این قرارداد که سوادى از متن فرانسه و ترجمه فارسی آن در دست است^۸ هشت تن افسر و چهار درجه دار و یک رئیس و یک معاون برای دسته

۵ - شاید هم این فکر بوسیله اولیای امور فرانسه بطور مستقیم و یا غیر مستقیم القا شده است زیرا می‌بینیم در نامه‌ای که ناپلئون سوم هنگام عزیمت فرخ‌خان بایران به ناصرالدین‌شاه نوشته است، ناپلئون در مورد ارتش ایران چنین ادامه طریق و توصیه نموده: «... بعد باید نظامی محکم در امور مهمات لشکر و کشور داد... و سپاهیانرا خوب و منظم بدارند» و همچنین «... در باب لشکر با اعتقاد من بهتر آنست که کمتر باشد ولی هر چه هست خوب و منظم نگاه دارند نه زیاد و بی‌نظم، اگر آن اعلیحضرت بیست‌یاسی هزار قشون منظم داشته باشند که مشقشان بسبب فرنگی و لباسشان بطرز ایرانی باشد بنظر من کافی و مابقی را میتوانید چون سپاه آفریقا فرار بدهید...» ص ۵۳۹ - ۵۴۰ جلد دوم تاریخ روابط سیاسی ایران و انگلیس - پیش‌نویس اصلی این نامه بزبان فرانسوی در مجموعه ۲۹ برگ ۵۸ اسناد سیاسی مربوط بایران در بایگانی وزارت امور خارجه فرانسه ضبط است.

۶ - شماره‌های ۵ و ۳ و ۴ مجموعه ۱۶۷۴

۷ - ر.ک به شماره‌های ۵ تا ۵۸ مجموعه ۱۶۷۴ بایگانی تاریخی ارتش فرانسه

۸ - متن فرانسوی در بایگانی ارتش فرانسه طی شماره ۵۹ مجموعه ۱۶۷۴ و ترجمه فارسی آن در مجموعه ۶۱۵۵ اسناد وزارت امور خارجه ایران.

موزیک نظامی انتخاب شدند که بایران اعزام شوند و بدین ترتیب فرخ خان پیشاپیش هیأت مزبور در ۲۷ شعبان ۱۲۷۴ (۱۲ آوریل ۱۸۵۸) از پاریس حرکت کرد^۹ تا پاول و مقدمات حرکت هیأت مذکور را در قسطنطنیه فراهم کند و پاریس بفرستد.^{۱۰} و هیأت نظامی فرانسه نیز در هشتم اوت ۱۸۵۸ (۲۷ ذی حجه ۱۲۷۴ قمری) از بندر تولون Toulon بطرف ایران حرکت کردند و از راه قسطنطنیه، طرابوزان، ارزنة الروم (ارض روم) در نهم سپتامبر (۳۰ محرم ۱۲۷۵) وارد تبریز شدند^{۱۱} و در هشتم ربیع الثانی ۱۲۷۵ قمری (۱۵ نوامبر ۱۸۵۸) بطهران رسیدند.

ما دیگر در اینجا به بقیه داستان این عده و اقدامات آنها در ایران و نتایجی که از آمدن آنها برای ارتش ایران حاصل شد، کاری نداریم و شرح آنرا بفرست دیگری میگذاریم و همینقدر میگوئیم مدت قرارداد این عده که سه سال و نیم بود در شعبان ۱۲۷۸ (فوریه ۱۸۶۲) خاتمه یافت ولی بعضی از افسران و درجه داران آنها تا چند سال بعد هم در خدمت ارتش ایران باقی ماندند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۹ - اسناد سیاسی ایران در وزارت امور خارجه فرانسه برگ ۴۵ جلد ۲۹

۱۰ - شماره ۸۰ مجموعه ۱۶۷۴ بایگانی ارتش فرانسه

۱۱ - شماره های ۱۳۸ و ۱۴۴ همان مجموعه.

سند الف ۱۲

ترجمه نامه وزارت امور خارجه فرانسه به سرهنگ تانکونی یر Tanconière
رئیس دفتر وزارت جنگ فرانسه

وزارت امور خارجه :

پاریس : ۲۰ نوامبر ۱۸۵۷

آقا
مفتخرم که متن و ترجمه ۱۳ نامه ای را که عالیجناب
سفیر ایران خطاب به جناب آقای مارشال وزیر جنگ نوشته است لفا ارسال
میدارم و تمنی میکنم لطفاً آنها را از نظر مقام محترم وزارت بگذرانید .

با احترامات فائقه . کازیمیرسکی . مترجم دفتر وزارت امور خارجه

- ۱۲- شماره ۱۴ مجموعه ۱۶۷۴ بایگانی تاریخی ارتش فرانسه.
۱۳- از ادامه و درج ترجمه فرانسوی نامه فرخ خان که طی شماره ۱۵ در بایگانی
ارتش فرانسه موجود است، چون فایده ای از آن مترتب نبود خودداری می کنیم .

پرو مشكاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

سند بی ۱۴

متن نامه فرخ خان سفیر ایران به وزیر جنگ فرانسه

« جنابا، جلالت نصابا، فخامت و مناعت انتباهها، دوستان استظهارا،
مشفقاً معظماً .

چندی پیش از این اولیای دولت علیه از اولیای دولت بهیه فرانسه خواهش
چند نفر صاحب منصب نظامی نموده بودند که تفصیل و عدد و مناصب آنها را
بآنجناب رساقیدم و حال اولیای دولت علیه بموجب نوشتجات تازه یکنفر
نایب توپخانه علاوه بر آن صاحب منصبان سابق ساخته اند . چون مراجعت
دوستدار حسب الحکم اولیای دولت علیه عنقریب است لهذا متوقعم که لازمه
محبت و دقت و اهتمام را در انتخاب و انجام و قرار ایشان مبذول دارند . زیاده
ایام جلالت و سعادت بکام باد. تحریر آفی بیست و هشتم شهر ربیع الاول ۱۲۷۴

محل مهر :

سفیر دولت علیه ایران

امین الملک فرخ خان - ۱۲۷۳

پرو مشكاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

این نامه که متعلق ۸۳۹ سال پیش است در زمان ریاست جمهوری گروو کلوئند (بیست و دومین رئیس جمهوری آمریکا) نوشته شده و در این زمان بود که سومین ایلچی آمریکا بنام مستر اسپنسر پرات انتخاب و بایران اعزام گردید . در زمان اسپنسر پرات مقلدمات اعزام اولین ایلچی ایران به آمریکا فراهم گردید و به صلاحدید ناصرالدین شاه، حاج حسینقلی خان صدرالسلطنه خواجه نوری جهت تاسیس سفارت بواشنگتن اعزام شد .

نامه رئیس جمهور آمریکا مبنی بر معرفی ایلچی خود و مراسم تشریفات ورود و تقدیم استوارنامه بحضور سلطان وقت ذیلا بنظر خوانندگان گرامی خواهد رسید .

سند تاریخی زیر را فاضل محترم آقای محسن مفخم که اهمی خاص در جمع آوری اینگونه اسناد دارند ، از مجموعه خود استنتاج کرده و برای ما ارسال داشته اند و ما با سپاسگزاری از ایشان بدرج آن مبادرت میکنیم .

بررسی های تاریخی

تشریفات روز ورود جناب مسیو اسپنسر پرات وزیر مقیم اتانزونی
در روز دوشنبه بیست و پنجم شهر صفر المظفر ۱۳۰۴

امیرالامراء العظام نصر المملك رئیس مستقبلین با یکنفر سرتیب و یکنفر یوزباشی با یکصد نفر سوار قزاق و مقرب الخاقان کنت نظم المملك با سواره پلیس از جانب سنی الجوانب همایون اقدس اعلی و مقرب الخاقان میرزا کاظم خان سرتیب از وزارت امور خارجه تا عمارت اسب دوانی با استقبال وزیر مقیم خواهند رفت .

بقرارداد عمده لامراء العظام حاجب الدوله در عمارت اسباب دوانی میزو

پرو مشكاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پرو مشكاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پرو مشكاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

صندلیهای خوب با شیرینی و لوازم معمول آن را بطورهای خوب و متقح حاضر خواهند ساخت .

مقرب الخاقان قهوه چی باشی اسباب چای و قهوه در آنجا مهیا خواهند کرد .
مستقبلین در آنجا با جناب وزیر مقیم بعد از صرف شیرینی و چای و قهوه عازم سفارتخانه و شهر خواهند شد بانظم و ترتیب .
رئیس مستقبلین همه جا همدوش جناب ایلچی و سایرین پشت سر ایشان بقاعده و ترتیب خواهد آمد .

نواب والا محمد حسین میرزا امیر آخور سه رأس اسب از اصطبل خاصه همایون با اراقهای طلا یکی برای وزیر مقیم و دو رأس اسب برای یدک مهیا کرده جلودار یا مستقبلین در عمارت اسب دوانی حاضر باشد .
برای صاحب منصبانی که همراه جناب وزیر مقیم هستند من باب الاحترام از اصطبل همایون اسب فرستاده خواهد شد .

قدری بدروازه شهر مانده بیست نفر فراش و ده نفر شاطر حاضر خواهند بود هر يك با صاحب منصب خودش آمده تادم سفارتخانه پیشاپیش جناب وزیر مقیم باشند و نگذارند ارباب توقع زحمت بایشان برسانند .
آنها که تماشاچی هستند در معبرها ایستاده اند هنگام عبور جناب وزیر مقیم به نظام صف کشیده بایستند و داخل هم نشوند .

جناب وزیر تهران قدغن خواهند کرد که درویش و فقیر و ارباب توقع را نگذارند سر راه جناب وزیر مقیم باشند ، راهها و کوچه ها را جاروب کرده آب بپاشند و صفا دهند ، چاهها و گودالها را مسطح نمایند .
در میدان توپخانه هنگام عبور جناب وزیر مقیم توپچیان قراول تعظیم نظامی بعمل آورند .

بر حسب حکم حضرت امجد ارفع والا آقاسی امیر کبیر دامت شوکته دو یست نفر سرباز با یک نفر یاور دم دروازه که جناب وزیر مقیم از آنجا وارد شهر میشوند حاضر باشند و دو یست نفر دیگر با یاور دم سفارتخانه که در آنجا فرود خواهند آمد حاضر خواهند شد که احترامات عسکریه را بعمل آورند

و ده نفر سرباز بایکنفرو کیل در منزل جناب وزیر مقیم قراول احترام خواهند بود، این همان سرباز و قراول دائمی است که در سفارت خانه بوده‌اند.

جناب جلالتمآب مجدالدوله از نظارتخانه مبارکه ده خوانچه شیرینی بطوریکه معمول ورود بوده است در سفارتخانه قبل از وقت حاضر خواهند نمود که دلیل تهنیت و تبریک باشد.

بر حسب قرارداد جناب جلالتمآب مستوفی الممالک چهار نفر از مستوفیان عظام با لباس درباری در منزل جناب وزیر مقیم خواهند بود و از جانب سنی-الجوانب اعلی حضرت شاهنشاهی روحانفاده رسم تقدمات را بعمل خواهند آورد. روز دوم ورود ایشان جناب اقبال السلطنه از طرف قرین الشرف همایون اقدس اعلی بسفارتخانه رفته احوال پرسی از جناب وزیر مقیم خواهند نمود. روز دوم ورود جناب وزیر مقیم جناب صنیع الدوله بدیدن ایشان خواهند رفت.

روز دوم ورود معتمد السلطان میرزا عبداله خان سرتیب و مستشار وزارت امور خارجه باحوال پرسی خواهند رفت.

تشریفات روز شرفیابی مسیواسپنسر پرات وزیر مقیم دولت اتازونی در

روز چهارشنبه بیست و هفتم شهر صفر ۱۳۰۴

جناب وزیر مقیم روز سیم ورود بسلام خاص اعلی حضرت شاهنشاهی روحانفاده مشرف خواهد شد.

نایب ایشیک آقاسی باشی بایک نفر نایب کالسکه خانه با دو کالسکه خوب و کالسکه چپی واسب خوب از کالسکه خانه خاصه همایون محض احترام با آنکه داخل تشریفات نیست محض موافقت دوستانه بسفارت رفته اظهار داشته که از جانب سنی الجوانب همایون دعوت بحضور مبارک شده‌اند.

فردیک سفارت بیست نفر فراش و ده نفر یساول باسه نفر نایب که یکی نایب یساول و یکی نایب فراش خانه مبارکه و دیگر ری نایب شاطر باشی پیشاپیش جناب وزیر مقیم خواهند بود تا دم عمارت سلطانی.

هنگام عبور جناب وزیر مقیم در میدان توپخانه تویچیان قر اول تعظیم نظامی خواهند نمود و سربازان که در درب دروازه الماسیه مشغول قر اولی هستند پیشفنگ خواهند نمود.

از اینقرار اهل نظام بالباسهای خوب حاضر خواهند بود.

دم دروازه الماسیه یکصد نفر سرباز از افواج طرح اطریش در دو سمت خواهد بود که پیشفنگ نمایند
درب اعلی در عمارت سلطانی صف سرباز یکصد نفر کشیده پیشفنگ نمایند

سرباز ۴۰۰ نفر

نایب ایشیک آقاسی باشی جناب وزیر مقیم را داخل کشیکخانه مبارک خواهند کرد در وقتیکه چند نفر از امراء و امانای در بار اعظم با لباسهای رسمی بجهت احترام جناب وزیر مقیم از قرار ذیل حاضر خواهند بود .

امیر الامراء العظام	امیر الامراء العظام	سهام الدوله
ایشیک آقاسی باشی	آجودا نباشی	
عمدة الامراء العظام	معمد السلطان	میرزا جواد
شجاع السلطنه	خان نایب وزارت	خارجہ
حسینخان مهماندار	مقرب الخاقان	چای باشی
مقرب الخاقان نسقچی باشی	مقرب الخاقان	چای باشی
	ایشیک آقاسی	باشی

در آنجا قهوه چای باشی همیون اقدس اعلی بانان چای و قهوه و غلیان خواهد داد بعد از صرف چای و قهوه نایب ایشیک آقاسی باشی رفته بخما کپای همیون اقدس اعلی عرض خواهد کرد که جناب وزیر مقیم در دربار حاضر است .

امیر الامراء العظام ایشیک آقاسی باشی جناب وزیر را بسا صاحب منصبان بترتیب و نظمی که مقرر است به پیشگاه حضور اقدس اعلی خواهد برد و عرض خواهد کرد که جناب وزیر مقیم دولت بهیه آمربک بانامه مودت ختامه شرف اندوز حضور مبارک اعلی حضرت اقدس شاهنشاهی شده اند بعد از عرض کفش کننده شرفیاب خواهد شد

حضرات عظام که در سلام حاضر خواهند بود

شاهزادگان عظام که حامل اسباب جواهر خواهند بود ملیحه الوزراء العظام کشیکچی باشی بالباس رسمی نواب ملک آرا نواب عزالدوله نواب رکن الدوله و چهل نفر یوزباشی و غلام و پیشخدمت صف کشیده خواهند ایستاد نواب احتشام الدوله نواب شعاع الدوله نواب حسام السلطنه نواب معتمد الملک نواب معتمد الدوله

سینی طلا دم در باغ سلطانی حاضر نمایند و قتی که جناب وزیر مقیم داخل میشود نامه را در سینی طلا گذارند بصاحب منصبی که همراه ایشان است خواهد داد که بحضور همایونی تقدیم نماید .

جناب وزیر مقیم که داخل اطاق می شود نامه را از صاحب منصب گرفته بلا واسطه بحضور مبارک عرض خواهد کرد اعلی حضرت شاهنشاهی نامه را بدست مبارک گرفته بجناب مستطاب اشرف مشیرالدوله وزیر امور خارجه خواهند داد یا بهر طور که رأی مبارک اقتضا فرماید

جناب وزیر مقیم بعد از شرفیابی حضور مبارک همایون بدیدن جناب مستطاب وزیر امور خارجه خواهند رفت .

فردای روز شرفیابی جناب مستطاب اشرف مشیرالدوله وزیر امور خارجه باز دید ایشان تشریف میبرند .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پرو مشكاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پرو مشكاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پرو مشكاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پرو مشكاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پرو مشكاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پرو مشكاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نوشته : رکن‌الدین همایون‌فرخ

معرفی مجموعه فرمانها و مکاتبات تاریخی
امیر تیمور گورگانی و پادشاهان صفویه

باتوجه باینکه تا کنون «بایگانی ملی»، بمعنی اخص کلمه در هیچیک از سازمانهای فرهنگی ما وجود نداشته است تا کلیه اسناد و مکاتبات و مدارک تاریخی را براساس علمی و موازین فنی طبقه بندی کند تا در مواقع ضروری و لازم در اختیار محققان و وقایع نگاران قرار گیرد و از طرفی اگر وقایع-نگاری و تاریخ‌نویسی بر مبنای اسناد و مدارک نباشد نمیتواند اصولی و اساسی بوده و مورد استناد و استشهاد قرار گیرد اهمیت و ارزش گردآوری اسناد و مدارک تاریخی و همچنین دست یافتن بدینگونه منابع روشن و آشکار میگردد.

در فهرستی که نگارنده بمنظور استفاده از منابع و مآخذ خطی نادر و نایاب در جهان فراهم آورده مجموعه‌ای راثبت و فهرست کرده است که محتویات آن از نظر تاریخی برای اهل تحقیق بسیار قابل توجه و سودمند تواند بود.

بررسی‌های تاریخی در متون فرمانها و نامه‌های پادشاهان که مبین حقیقی حوادث و وقایع میتوان شمارد اساسی‌ترین مرجع‌وسند و مأخذ برای بررسان و محققان است و به همین لحاظ هر جا از فرمان و بی‌نامه‌ای از پادشاه و فرمانروایی بیابند بجان میکوشند تا بر آن دست یابند و از مطالب آن نکته‌ای تاریک از تاریخ را روشن سازند و بر حقیقتی دست یازند

مجموعه‌ای که بشرح آن می‌پردازد محتوی فرمانها و مکاتباتی است که امیر تیمور غورگمان و پادشاهان صفویه به سلاطین و فرمانروایان زمان نوشته‌اند .

یکی از منشیان دربار شاه سلطان حسین صفوی که پدران پست اندر پست سمت منشی‌گری و ریاست دیوان رسائل پادشاهان صفویه را بر عهده داشته‌اند، بنام عبدالحسین بن ادهم نصیری طوسی ، از طرف آن پادشاه مأموریت می‌یابد که با استفاده از بایگانی سلطنتی مجموعه‌ای از مکاتبات تاریخی و فرمانها بشرحی که خواهد آمد به ترتیب وقوع حوادث و زمان مدون و منظم سازد .

عبدالحسین بن ادهم نصیری طوسی (که خود را از نوادگان خواجه نصیرالدین طوسی معرفی کرده است) بانجام این مهم توفیق می‌یابد و مجموعه‌ای در دو مجلد فراهم می‌آورد که چگونگی این مجموعه نفیس را در آغاز جلد نخستین کتاب گرانقدر خود چنین می‌شناساند «..... از آنجا که پیوسته خواهش طبع وقاد و ذهن نقاد بر تتبع دقائق صنایع هر فن خصوصاً بدایع انواع سخن معطوف است کمترین غلام زادگان در گاه شاه عالم (شاه سلطان حسین) عبدالحسین بن ادهم النصیری الطوسی را که همیشه بدستور آبا و اجداد مواید تفضل و احسان این خاندان ابدتو امان بهره‌مندی یافته بتفویض مناصب و مراتب خصوصاً انشای ممالک سالک سربلندی و ارجمندی بوده بهار جوانی را تاخزیف خرافت و ناتوانی دربندگی و جانفشانی این آستان که کعبه آمال امانی و ماده حیات جاودانی و سرمایه سعادت دوجوانی است بجمع و ترتیب مناشیر و مکاتیبی که از بدو طلوع شعشه نیر اقبال بی‌زوال سلاطین جنت مکین این سلسله قدسیه که از یمن رسوخ رأی متین و رواج دین مبین و رونق

مذهب ائمه معصومین صلوات الله علیهم اجمعین شرف اتصال و اقران بزمان حضرت صاحب الزمان علیه صلوات الله الرحمن خواهد یافت از این خاندان ولایت بنیان بسلاطین زمان و خواتین دوران شرفصدور و از پادشاهان اطراف و شهریاران اکناف بدین آستان ملائک مطاف عز ورود یافته مأمور و ممتاز و مشعوف و سرافراز شد»

این مجموعه را مؤلف در دو جلد تنظیم و تدوین کرده است بدین شرح: جلد نخست در مکاتبات پادشاهان صفوی که قبل از شاه عباس کبیر سلطنت کرده اند و آن مشتمل است بر یک افتتاح و چهار باب.

افتتاح شامل است بر دو قسمت: ۱- نامه هائیکه از طرف رسول اکرم و ائمه هدی و مشایخ و بزرگان دین شرفصدور یافته است. ۲- نامه هائی که امیر تیمور گورکان پادشاهان نوشته و پاسخ هائیکه بدانها رسیده است.

و اما باب های جلد اول مشتمل است بر فرمانها و نامه هائی بدین شرح:

باب اول: مکاتیب و فرمانهای شاه اسمعیل صفوی

باب دوم: فرمانها و مکاتیب شاه طهماسب اول

باب سوم: در مکاتیب و فرمانهای دوران سلطنت اسمعیل میرزا و سلطان

محمد خدا بنده

باب چهارم: در مکاتبات و فرمانهای شاه عباس بزرگ

جلد دوم: متعلق است بکلیه مکاتبات و فرمانهای که از زمان شاه صفی تا

اوائل سلطنت شاه سلطان حسین از دیوان رسائل صادر و یا بآن وارد

گردیده بوده است.

از این مجموعه گرانقدر تا آنجا که نویسنده اطلاع دارد تنها دو نسخه

در دست است یکی نسخه متعلق بکتابخانه بریتیش موزیوم که در فهرست کتابخانه

مذکور در صفحه هشتاد آن معرفی شده و نسخه دیگر متعلق است بکتابخانه

آصفیه دکن که بشماره ۱۲۱۴ ثبت گردیده است.